

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.013.42

Вікторія Звекова

Ізмаїльський державний

гуманітарний університет

ORCID ID 0000-0002-6044-8814

DOI 10.24139/2312-5993/2020.08/003-015

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У даній статті автором розглянуто сутність організації профорієнтаційної роботи в шкільному просторі з дітьми з особливими освітніми потребами. Закцектовано на вагомості методичного інструментарія для визначення типологічних особливостей особистості, що вибирає професію, який повинен бути адаптованим до можливостей дітей із особливими освітніми потребами. У межах вирішення завдання адаптації осіб із особливими освітніми потребами в суспільстві є підготовка даної категорії дітей і підлітків до свідомого вибору професії. Комплексність і системність є стрижневими принципами організації профорієнтації дітей та молоді. Форми професійної орієнтації учнів із особливими освітніми потребами в інклюзивній школі нічим не відрізняються від форм роботи з іншими дітьми та підлітками. Доведено, що під час планування профорієнтаційної роботи педагогам необхідно враховувати фізіолого-психічні особливості учнів, дозуючи час і навантаження.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, професійне самовизначення, профорієнтаційна робота, професійна орієнтація, профорієнтаційна діяльність, принципи профорієнтаційної роботи, профорієнтаційне тестування, форми профорієнтаційної роботи.

Постановка проблеми. Вибір професії є однією з найбільш актуальних проблем, від правильного вирішення якої залежить благополуччя людини. Але особливу гостроту і значимість ця проблема набуває для дітей із особливими освітніми потребами, оскільки стан їх фізичного і психічного здоров'я звужує коло професій і актуалізує шляхи професійної, а, отже, і особистісної самореалізації. Тому важливо, щоб професійне самовизначення було би свідомим, співвіднесено з можливостями здоров'я й вимогами до нього окремих професій, щоб випускник школи зрозумів, що адаптація в світі праці і внутрішня гармонія особистості сприяють самореалізації і знаходженню свого місця в суспільстві.

Професійне самовизначення дітей із особливими освітніми потребами є проблемою не тільки для них самих, але і для їх рідних і близьких, педагогів. Слід мати на увазі, що число учнів із особливими освітніми потребами в сучасному світі постійно збільшується, а потреби ринку праці досить швидко

змінюються. Вищесказане надає проблемі професійного самовизначення осіб із особливими освітніми потребами особливої актуальності.

Аналіз актуальних досліджень. У загальній педагогіці та психології значна увага вчених приділяється вивченню питань профорієнтаційної роботи з підростаючим поколінням. У наукових працях учених (В. Гладкова, Є. Єгорова, О. Ігнатович, В. Кириченко, В. Кобченко, О. Коропецька, Н. Отрощенко, О. Протас та ін.) розкрито основні поняття профорієнтаційної роботи, визначено завдання, компоненти, шляхи та методи профорієнтації в закладах загальної середньої освіти. Професійне самовизначення було предметом дослідження Є. Борисової, О. Вітковської, О. Капустіної, Є. Клімова, Н. Пряжнікова, Л. Шелестової та ін.

У корекційній педагогіці вченими вивчаються різні аспекти проблеми профорієнтаційної роботи та працевлаштування осіб із особливими освітніми потребами (Г. Афузова, Ю. Бистрова, О. Глоба, Є. Клопота, О. Колишкін, Є. Колота, О. Легкий, Д. Маршавін, Г. Мерсіянова, М. Судаков, В. Товстоган, К. Турчинська, А. Шевцов та ін.). Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема профорієнтації дітей із різними освітніми потребами у спеціальних закладах загальної середньої освіти є достатньо дослідженою, проте особливості реалізації цієї роботи в умовах інклюзивного навчання ще не були проблемою наукових пошуків.

Метою нашої статті є визначення актуальних проблем профорієнтаційної роботи в шкільному просторі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження, використані нами в роботі: теоретичний аналіз наукових робіт із теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Системна, комплексна діяльність із професійної орієнтації дітей із особливими освітніми потребами в шкільному просторі стає актуальним завданням для педагогів системи інклюзивної освіти. Справжні методичні рекомендації можуть допомогти в організації професійної орієнтації учнів, які мають обмеження у здоров'ї, з урахуванням їх психічних і фізичних особливостей, віку (Клімов, 2010, с. 92-93).

В умовах становлення соціальної держави й формування громадянського суспільства в країні найбільш перспективною формою освіти для осіб із особливими освітніми потребами визнано інклюзивну освіту. Інклюзія стає новим кодовим знаком для позначення прагнення до подолання нерівності, набуття свободи і нової якості життя; поняття інклюзії за змістом означає гуманістичну акцію включення індивіда в більш широке співтовариство з метою залучення до певної дії або культурного процесу. Це

відноситься до включення осіб із особливими освітніми потребами в загальний потік освітнього процесу, допомога в подоланні географічних незручностей і економічних відмінностей (Рудаков, 2015, с. 11).

Інклюзивна освіта передбачає навчання дітей із особливими освітніми потребами в межах загальноосвітньої школи без будь-якої їх дискримінації, забезпечення рівного ставлення до всіх учнів, навчання дітей із обмеженими можливостями за стандартами, передбаченими для учнів зі звичайними освітніми можливостями, замість створення спрощених стандартів навчання, що має місце в даний час.

Принцип інклюзивної освіти означає, що (Капланська, 2012, с. 34):

1) всі діти повинні бути включені в освітнє та соціальне життя школи за місцем проживання;

2) інклюзія означає включення кого-небудь або з самого початку, а не інтеграцію, яка означає повернення кого-небудь назад;

3) завдання інклюзивної школи – побудувати систему, що задовольняє потреби кожного;

4) в інклюзивних школах всі діти, а не тільки діти з інвалідністю, забезпечуються такою підтримкою, яка дозволяє їм бути успішними, відчувати безпеку й доречність (Капланська, 2012, с. 34-35).

Діапазон відмінностей у розвитку дітей і підлітків із особливими освітніми потребами надзвичайно великий: від дітей, які практично нормально розвиваються, але відчувають тимчасові і відносно легко переборні труднощі, до дітей з незворотним важким ураженням центральної нервової системи. Від дітей, здатних в умовах спеціальної підтримки на рівних навчатися разом із однолітками, які нормально розвиваються, до дітей, які потребують адаптованої до їх можливостей індивідуальної програми освіти. При цьому настільки виражений діапазон відмінностей спостерігається не тільки по групі з особливими освітніми потребами в цілому, але й у кожній категорії, що до неї входить.

Перш ніж почати профорієнтаційну роботу з учнями з особливими освітніми потребами, слід попередньо ознайомитися з результатами психодіагностики та медичної діагностики цих учнів. Необхідно так само враховувати специфіку основного порушення.

У сучасному суспільстві професійна орієнтація являє собою процес динамічного узгодження людини і професії. Головне її призначення – забезпечити свідомий вибір професії відповідно до потреб суспільства та інтересів особистості. Правильно вибрати професію – значить знайти своє місце в житті (Резапкіна, 2014, с. 24).

Складність вибору професії обумовлюється дією багатьох різнопланових факторів, які можна об'єднати в групи, а саме (Резапкіна, 2014, с. 25):

- суспільного впливу на мотиви вибору професії, тобто вплив ціннісних орієнтацій;
- особистісного характеру: схильності, здібності, інтереси і психофізіологічні якості людей, рівень їх загальноосвітньої та іншої підготовки;
- пов'язані з потребами економіки в кадрах, із характером вимог професій і трудової діяльності до людини.

Облік вищевказаних факторів є необхідною умовою організованої профорієнтації дітей із особливими освітніми потребами, яка сприяє підвищенню ймовірності правильного вибору професії (Резапкіна, 2014, с. 24-25).

Професійна орієнтація (від франц. Orientation – установка) – комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу працевлаштування відповідно до бажань, схильностей, здібностей і з урахуванням потреби у фахівцях народного господарства, а також формування потреби й готовності до праці в умовах ринку, багатоукладності форм власності та підприємництва (Васильєва, 2012, с. 91).

Профорієнтація – це спеціально організована допомога з оптимізації процесів професійного самовизначення школярів. Тому можна сказати, що головним завданням профорієнтації є всебічний розвиток особистості та активізація самих школярів у процесах визначення себе, свого місця у світі професій, у соціумі. Для того, щоб професійне самовизначення учнів із особливими освітніми потребами було успішним, важливо розвивати в них активне ставлення до себе, своїх можливостей у зв'язку з усвідомленням важливості й необхідності самовизначення і адекватного ставлення до ситуації вибору професії, заснованого на усвідомленні своїх бажань і можливостей. Крім цього, велику роль в успішній професійній орієнтації відіграє фактор максимально адекватної оцінки учнями своїх психофізіологічних особливостей (Васильєва, 2012, с. 91-92).

У науково-методичній літературі (Рудаков, 2015, с. 44) виділяють, як правило, фактори, котрі необхідно враховувати під час організації профорієнтаційної роботи з учнями, які мають особливі освітні потреби:

- позиція батьків;
- знання своїх особистісних особливостей, можливостей і здатностей;
- інформованість про види професійної діяльності та відповідні професії, у яких можлива реалізація індивідуальних здібностей і можливостей;

- облік стану здоров'я, співвіднесення її з вимогами професії;
- підтримка з боку педагогів.

У профорієнтаційній діяльності не слід ігнорувати і ті процеси, які відбуваються в соціально-економічному розвитку країни. Як відзначають експерти, у найближчі роки професійна успішність буде супроводжуватися необхідністю постійного вдосконалення, що, значною мірою, визначається такими факторами: різко збільшеною швидкістю змін; зникненням кордонів між окремими професіями; інтелектуалізацією професій. Для успішної професійної адаптації та кар'єрного росту істотну роль відіграють навички комунікації, самоорганізації та самонавчання, відповідального ставлення до справи. Доцільно в профорієнтації учнів із особливими освітніми потребами спиратися на умови й особливості регіонального ринку праці (Рудаков, 2015, с. 45).

Професійна орієнтація проводиться з метою визначення здатності учня з особливими освітніми потребами до професійного навчання з урахуванням стану його здоров'я, психофізіологічних можливостей, психологічних особливостей, здібностей, інтересів і схильностей, сприяння в професійному самовизначенні.

Виходячи з необхідності внесення змін до педагогічної практики на основі останніх нормативних правових документів, професійна орієнтація школярів повинна бути спрямована на вирішення таких завдань (Васильєва, 2012, с. 93):

- вивчення і формування професійних інтересів, здібностей і мотивів діяльності;
- ознайомлення з системою знань і навичок, необхідних для усвідомленого, адекватного вибору професії;
- створення умов для виявлення інтересів до досліджуваних галузей знання і видів діяльності, готовності до вибору напряму профільної освіти, перевірки на практиці схильностей і здібностей (у тому числі – за допомогою проб);
- інформування, консультування з питань вибору професійної сфери (професії), умов отримання професійної підготовки та вищої освіти, потребам ринку праці та можливості подальшого працевлаштування.

Формування професійного самовизначення – процес, що передбачає розвиток в учнів певних компетенцій на різних етапах свого освітнього маршруту з урахуванням вікових і особистісних особливостей. Тому супровід професійного самовизначення має здійснюватися безперервно,

планомірно, послідовно й систематично з вирішенням певних специфічних завдань на різних рівнях освіти (Васильєва, 2012, с. 93-94).

Реальність професійного самовизначення і психолого-педагогічного керівництва їм складна, багатостороння. І тут дуже важливо керуватися деякими вимогами, рекомендаціями, правилами. Відповідні основні загальні вимоги Є. А. Клімовим позначені як принципи (Клімов, 2010, с. 116). Далі розглянемо ці принципи докладніше.

Однаково поважати різні види праці. Це, зокрема, означає, що не слід виховувати любов до однієї професії і відповідну «професійну гордість» за рахунок знецінення інших видів праці. Потрібно вишукувати доводи, позитивні приклади, спонукальну (мотивувальну) інформацію в межах внутрішніх ресурсів кожної даної професії, не протиставляючи її іншим як менш важливим, нецікавим, непривабливим, негідним. В іншому випадку, по-перше, виникає передумова для виховання неприязні, зарозумілого ставлення до представників інших професій, по-друге, педагог у ролі порадирика з вибору професії (профконсультанта) позбавляється можливості чесно обговорювати з підростаючою людиною різні варіанти вибору професії.

Культивувати уявлення про повну психологічну структуру праці під час характеристики, пропаганди, реклами будь-якої професії. Психологічна структура праці, тобто свого роду її суб'єктивна «начинка», характеризується такими ознаками:

- передбачення результату, цінного для інших, для суспільства, а не тільки для себе;

- свідомість обов'язковості досягнення поставленої мети, супроводжуване, зокрема, вольовим контролем;

- володіння не тільки зовнішніми, а й внутрішніми засобами діяльності (внутрішні засоби – це, наприклад, подумки утримувані правила, схеми дій, способи саморегуляції людини тощо);

- знання, усвідомлення реальної системи міжлюдських відносин у праці (наприклад, знання про те, хто і яку працю вклав в умови моєї роботи, а також знання – кому і для чого призначені мої результати) (Клімов, 2010, с. 116-117).

Отже, важливо подбати про виховання тих особливостей свідомості людини, які вибирає або змінює професію, що відображені в названих вище ознаках. Знайомлячи підростаючу людину зі світом професій, з певними професіями, важливо подавати цей світ не як безлюдну пустелю, заселену машинами, верстатами, технологіями, а як галузь людських діянь,

як світ людей, які знають і люблять свою справу, людей, яким властиві зазначені вище ознаки свідомості і діяльності (Клімов, 2010).

Комплексність і системність є стрижневими принципами організації профорієнтації дітей та молоді. Технологія професійного орієнтування учнів включає послідовне проходження декількох етапів.

З урахуванням психологічних і вікових особливостей школярів можна виділити такі етапи і основний зміст профорієнтаційної роботи в школі (Клімов, 2010, с. 119):

1-4 класи – формування досвіду різних видів діяльності та позитивного ставлення до праці, вивчення задатків, ознайомлення з навколишнім світом професій;

5-7 класи – вивчення особистісних якостей і розвиток здібностей, базових компетентностей, виявлення інтересів;

8-9 класи – вивчення інтересів, професійних схильностей і визначення здібностей до певної сфери професійної діяльності, формування адекватної самооцінки, ознайомлення зі світом професій і з особливостями професійної діяльності на різних підприємствах, організація професійних проб, підготовка до вибору профілю навчання в старшій школі або професійної освіти;

10-11 класи – формування освітнього та професійного планів (траєкторії), навичок самоосвіти, саморозвитку, орієнтування у світі професій, у системі професійної та вищої освіти, на ринку праці (Клімов, 2010, с. 119).

Профорієнтація – це складний, суперечливий і тривалий процес, який починається в дошкільному віці і триває до моменту свідомого вибору професії в юності. Один із принципів профорієнтаційної роботи – оптимальне поєднання масових, групових та індивідуальних форм із учнями та їх батьками.

Найважливішим напрямом соціалізації осіб із особливими освітніми потребами є підготовка підлітків до свідомого вибору професії. Готовність до свідомого вибору професії визначається інформованістю підлітків про найбільш поширені види праці, знанням шляхів придбання тієї чи іншої професії і вимог, які висуваються до особистості з точки зору її фізичних і психічних можливостей, і, нарешті, умінням правильно оцінити свої дані для оволодіння обраною спеціальністю.

Для того, щоб професійне самовизначення учнів із особливими освітніми потребами було успішним, важливо розвивати в них активне ставлення до себе, своїх можливостей, усвідомлення необхідності максимально адекватної оцінки учнями своїх психофізіологічних особливостей.

Основними причинами утруднення професійного самовизначення учнів з особливими освітніми потребами є (Капланська, 2012, с. 54):

- недостатньо активна життєва позиція;
- несформованість мотивів до трудової діяльності;
- недостатня інформованість про професії та умови праці;
- незнання вимог окремих професій до здоров'я;
- неповні або помилкові уявлення про власні можливості, завищена або занижена самооцінка.

Науково обґрунтований вибір професій і видів праці для підлітків із порушеннями психофізичного розвитку і стану здоров'я повинен базуватися на обліку таких принципових позицій: стані здоров'я, психофізіологічних можливостях, психологічних особливостях, освітньому рівні, потребах у спеціально створених умовах для професійного навчання і праці і групі соціально значущих факторів. Дані фактори повинні знаходитися в центрі уваги педагогів, які організовують профорієнтаційну діяльність.

При універсальності підходів до організації профорієнтаційної роботи в школі, слід зазначити і деякі особливості профорієнтації учнів із особливими освітніми потребами (Капланська, 2012, с. 57):

- комплексна діагностична оцінка можливостей учня оволодіти тими чи іншими видами професійної діяльності;
- розвиток найбільш універсальних умінь, навичок і якостей, які необхідні для професійної (трудової) самореалізації;
- формування таких інтересів і установок, які максимально орієнтують саме на показані школярами з особливими освітніми потребами професії;
- облік рекомендованих школярами з особливими освітніми потребами різних нозологій професій і спеціальностей для отримання професійної освіти.

У практичній роботі використовують, як правило, чотири підходи до профорієнтації: інформаційний; діагностико-консультаційний; розвивальний; активізаційний.

Орієнтуватися в світі професій без інформаційної підтримки неможливо.

Інформаційний напрям професійної орієнтації учнів може допомогти школяреві у правильному виборі майбутньої професії.

Найбільш затребуваною є інформація (Капланська, 2012, с. 57-58):

- про типологію професій та умови здійснення професійної діяльності;
- про вимоги до здоров'я в різних професійних сферах;

- про систему оплати праці та соціальні гарантії в різних галузях і на підприємствах;
- про ситуацію на регіональному ринку праці, про тенденції соціально-економічного розвитку країни і регіону;
- про систему професійної освіти й умови отримання професійної та вищої освіти;
- про підприємства і організації, що знаходяться на близькій території. Практичною навичкою є вміння знаходити інформацію в різних джерелах і аналізувати її. Дуже важливо, щоб необхідна інформація була представлена у формі, доступній для кожної категорії учнів із особливими освітніми потребами.

Одним із важливих і відповідальних напрямів профорієнтаційної роботи з підлітками є професійна психофізіологічна і психологічна діагностика, яка надає об'єктивну інформацію про особливості та можливості підлітка, його професійно орієнтовані інтереси і схильності. Підбір методичного інструментарію з урахуванням специфіки осіб із особливими освітніми потребами дозволяє дати більш точну оцінку актуальному стану учня, завдяки чому з ним будується подальша індивідуальна та/або групова робота.

Спеціальна психодіагностика, спрямована на визначення схильностей підлітка до різних типів професійної діяльності в залежності від предмета праці, дозволяє виявити бажані професії, виходячи з узагальнення їх істотних характеристик (тяжкість праці, рівень нервово-психічної напруги, система підпорядкування, міра відповідальності тощо).

За підсумками діагностики має бути організовано індивідуальне консультування учнів і їх батьків. З результатами діагностичного дослідження учнів із особливими освітніми потребами потрібно починати знайомити з позитивною інформацією, щоб емоційно підготувати їх до сприйняття інформації про обмеження в сфері вибору професій.

Профорієнтаційне тестування учнів із особливими освітніми потребами включає в себе такі етапи (Рудаков, 2015, с. 35):

1. На початковому етапі проводиться первинна профконсультація, у ході якої виявляється інформованість учня про існуючі професії, про класифікацію професій за типами і класами, заповнюється анкета, що дозволяє з'ясувати сферу професійних інтересів, ставлення до того чи іншого об'єкта праці. У результаті визначається необхідність розширення знань у цій галузі, проводиться бесіда про класифікацію професій. Школяреві пропонується назвати кілька професій по кожному розділу і

вибрати бажану спеціальність, класифікувати її і перерахувати вимоги, які висуває ця професія до працівника. Потім школяреві пропонується порівняти його висловлювання з даними професіограм.

2. Вивчається професійна спрямованість особистості учня. Йому пропонується методика для визначення його інтересів і схильностей. З цього опитувальника витягують відомості на переважання інтересів і схильностей людини до того чи іншого типу професій.

3. Виявляється переважна схильність учня до різних сфер діяльності.

4. Визначається психологічний тип особистості з використанням опитувальника професійних уподобань, на підставі цього визначається коло професій, якими може найбільш успішно оволодіти учень.

5. На закінчення визначається схильність людини до роботи в різних галузях діяльності: до розумової, планово-економічної діяльності, до мистецтва та естетики, до техніки й виробництва, до роботи з людьми, до рухової діяльності (Рудаков, 2015, с. 35).

Діагностика професійно важливих умінь, навичок під час проведення профвідбору являє собою моделювання й виконання окремих операцій у межах майбутньої професійної діяльності (професійні проби), що дозволяють визначити їх рівень і скласти уявлення про наявні в нього професійно важливі якості. Для кожної професії розробляється свій комплект трудових випробувань, професійних проб і завдань.

Доцільно націлювати учня на професії, які показані йому за станом здоров'я.

Велику роль в успішній професійній орієнтації відіграє фактор максимально адекватної оцінки учнями своїх психофізіологічних особливостей.

Ефективність профорієнтації залежить від правильної роботи фахівців, у ході якої враховується не тільки нозологія, а й вік учня з особливими освітніми потребами і форми взаємодії з батьками, професійні переваги яких у ставленні до своєї дитини не завжди сходяться з інтересами самого школяра.

Форми професійної орієнтації учнів із особливими освітніми потребами, на наш погляд, відрізняються від форм роботи з іншими дітьми та підлітками. Під час планування роботи в тій чи іншій формі педагогу необхідно враховувати фізіолого-психічні особливості учнів і дозувати час і навантаження, за необхідності використовувати додаткові технічні чи інші засоби.

Форми профорієнтаційної роботи з дітьми та підлітками, які мають відхилення в розвитку, є досить різноманітними (Васильєва, 2012, с. 99):

- профорієнтаційні бесіди;

- заняття в гуртках, майстернях;
- профорієнтаційні рольові ігри, квести;
- екскурсії на підприємства, в установи професійної та вищої освіти, в службу зайнятості населення;
- зустрічі з фахівцями;
- участь у «днях відкритих дверей», що проводяться вишами та коледжами;
- професійні проби та соціальні практики;
- участь у профорієнтаційних конкурсах, виставках, фестивалях;
- використання інформаційних стендів, стінгазет, сайтів тощо.

Підкреслимо ще раз, що форми профорієнтаційної роботи повинні бути різноманітними, активними, розвивальними, діяльними і враховувати фізіолого-психічні особливості учнів (Васильєва, 2012, с. 99-100).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, розглянувши сутність і зміст профорієнтаційної роботи в шкільному просторі з дітьми з особливими потребами, ми можемо таким чином сформулювати її визначення: професійна орієнтація – це комплекс дій для виявлення в людини схильностей і талантів до основних видів професійної діяльності, а також система дій, спрямованих на допомогу у виборі кар'єрного шляху дітям різного віку.

На наш погляд, перспективами подальших наукових розвідок у цьому напрямі може бути:

- вирішальний комплекс соціально-економічних, психолого-педагогічних завдань щодо формування у школярів професійного самовизначення, відповідного індивідуальним особливостям кожної особистості й запитам суспільства в кадрах високої кваліфікації;

- залучення більшої кількості дітей, підлітків та молоді до профорієнтаційної діяльності;

- зміцнення соціального партнерства з фахівцями установ, організацій міста, округу, які займаються профорієнтаційною роботою.

ЛІТЕРАТУРА

- Васильєва, Л. П. (2012). *Професійна реабілітація: профорієнтація та відбір на професійне навчання осіб з особливими освітніми потребами*. Миколаїв: Педагогіка (Vasylieva, L. P. (2012). *Professional rehabilitation: career guidance and selection for professional training of persons with special educational needs*. Mykolaiv: Pedagogy).
- Капланська, Є. І. (2012). *Професійна орієнтація дітей-інвалідів відповідно до потреб ринку праці*. Мелітополь (Kaplanska, Ye. I. (2012). *Professional orientation of disabled children in accordance with the needs of the labor market*. Melitopol).
- Клімов, Є. А. (2010). *Психологія професійного самовизначення*. Київ: Академія (Klimov, Ye. A. (2010). *Psychology of professional self-determination*. K.: Academy).

Резапкіна, Г. В. (2014). Організація роботи з профорієнтації та профадаптації дітей інвалідів та осіб з особливими освітніми потребами. Ужгород (Rezapkina, H. V. (2014). *Organization of work on Career Guidance and professional adaptation of disabled children and persons with special educational needs*. Uzhgorod).

Рудаков, В. А. (2015). Планування профорієнтаційної роботи з учнями різних вікових груп в загальноосвітньому закладі. Львів (Rudakov, V. A. (2015). *Planning career guidance work with students of different age groups in a general education institution*. Lviv).

РЕЗЮМЕ

Звекова Виктория. Актуальные проблемы профориентационной работы в школьном пространстве с детьми с особыми образовательными потребностями.

В данной статье автор исследует сущность организации профориентационной работы в школьном пространстве с детьми с особыми образовательными потребностями. Подчеркивается роль методического инструментария для определения характеристик человека, выбирающего профессию, которому необходимо адаптироваться к возможностям детей с особыми образовательными потребностями. В рамках решения проблемы адаптации лиц с особыми образовательными потребностями в обществе необходимо подготовить данную категорию детей и подростков к осознанному выбору профессии. Сложность и последовательность – основные принципы организации профессиональной ориентации детей и молодежи. Формы профориентации учащихся с особыми образовательными потребностями в инклюзивном классе ничем не отличаются от форм работы с другими детьми и подростками. Доказано, что при планировании профориентационной работы учителя необходимо учитывать физиологические и психические особенности школьников, время дозирования и нагрузки.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, профессиональное самоопределение, профориентационная работа, профессиональная ориентация, профориентационная деятельность, принципы профориентационной работы, профориентационное тестирование, формы профориентационной работы.

SUMMARY

Zviekova Viktoriia. Actual problems of career guidance work with children with special educational needs.

In this article, the author examines the essence of the organization of career guidance work in the school space with children with special educational needs. The role of methodological tools for determining the characteristics of a person who chooses a profession, which must be adapted to the capabilities of children with special educational needs, is emphasized. Within the framework of solving the problem of adaptation of persons with special educational needs in society, it is necessary to prepare this category of children and adolescents for a conscious choice of a profession. Complexity and consistency are the core principles of organizing vocational guidance for children and youth. The forms of vocational guidance for students with special educational needs in an inclusive classroom are no different from the forms of work with other children and adolescents. It is proved that when planning the teachers' career guidance work, it is necessary to take into account the physiological and mental characteristics of students, dosing time and loads. Professional orientation of students with special educational needs should be carried out in a comprehensive manner, involving various specialists and parents in this process, using the resources of society.

Methodological tools for determining the typological characteristics of a person choosing a profession should be adapted to the capabilities of children with special

educational needs. It is necessary to adjust the professional plans of students with special educational needs in accordance with their capabilities at all stages of career guidance activities. In the process of adjusting professional plans, it is advisable to conduct psychological and pedagogical work with students to foster the qualities necessary for mastering a particular profession and further self-realization in work.

The system of career guidance at the present stage of its development is designed to ensure coordination of actions of state bodies, schools, families, bodies of vocational, secondary special, higher education and other social institutions involved in its implementation; continuous and up-to-date solution of scientific and organizational issues related to career guidance; comprehensive design of career guidance impacts on the student's personality, taking into account the socio-economic forecast. An effective direction in the system of career guidance is creation of student portfolios. We offer to create a collective portfolio of professions for primary school students, a portfolio of personal growth for middle school students, and a portfolio of competence for high school students. This activity forms the ability of senior and middle-level students to set goals, plan and organize their activities, expands self-learning opportunities, develops reflexive skills and, ultimately, contributes to a conscious choice of profession.

Key words: *children with special educational needs, professional self-determination, career guidance, professional orientation, career guidance, principles of career guidance, career guidance testing, forms of career guidance.*

УДК 37.042

Лариса Козіброда

Національний університет

«Львівська політехніка»

ORCID ID 0000-0001-8232-425X

DOI 10.24139/2312-5993/2020.08/015-027

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ (ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Стаття присвячена дослідженню проблеми організації інклюзивної освіти в умовах загальноосвітньої школи. Обґрунтовано актуальність дослідження на основі виконаного аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження. На основі використання комплексу дослідницьких методів охарактеризовано специфіку застосування тривимірної моделі для розвитку системи навчання дітей із особливими освітніми потребами з метою ефективного залучення до освітнього середовища. Представлено варіанти інклюзивної освіти як теоретичну конструкцію у процесі її концептуалізації, проектування та імплементації у вітчизняну систему освіти загалом та освітній процес закладів загальної середньої освіти зокрема.

Ключові слова: *діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, модель інклюзивного навчання, загальноосвітня школа, повна інклюзія, часткова інклюзія, тимчасова інклюзія, інклюзивний клас.*

Постановка проблеми. Упровадження інклюзивної освіти в Україні передбачає передусім зміну ставлення до осіб із особливими потребами,